

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра філософії та соціології

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВДПД 2.2.1 ДЕМОГРАФІЯ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____ 054 Соціологія

(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет, відділення _____ Історичний факультет, денне та заочне відділення

(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма з навчальної дисципліни «Демографія» для студентів за напрямом підготовки 054 Соціологія ОС «Бакалавр», денної та заочної форми навчання.

Розробники:

Цибулько О. С., к.і.н., доцент кафедри філософії та соціології

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії та соціології МДУ

Протокол від «27» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри філософії та соціології

(підпис)

Слюцинський Б.В.
(прізвище і ініціали)

© Цибулько О. С, 2020 рік
© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		форма навчання	
		денна	заочна
Кількість кредитів 4	Галузь знань: 05 «Соціальні і поведінкові науки»	<u>Вибіркова</u>	
Модулів - 3	Спеціальність (професійне спрямування): 054 Соціологія	Рік підготовки:	
Змістовних модулів - 3		3-й	
Індивідуальне науково-дослідницьке завдання за вибором студента		Семестр	
		1-й	
		Лекції	
		24 год.	10 год.
		Практичні, семінарські	
16 год.	6 год.		
Загальна кількість годин 120	Лабораторні		
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 40 самостійної роботи студента – 72	-		
	Самостійна робота		
	78 год.	102 год.	
	Індивідуальні завдання		
	2 год.	2 год.	
	Вид контролю:		
	екзамен	екзамен	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: денної – 40/80 год. (33/57%), заочної – 16/104 год. (13/87%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Демографія» призначена для навчання студентів спеціальності 054 «Соціологія» входить до циклу професійної та практичної підготовки. Курс пов'язаний із дисциплінами: соціологія, філософія, статистика, макроекономіка, політична економія, теорія ймовірностей і математична статистика, математичне програмування, логіка, інформатика, економіка праці.

Мета навчальної дисципліни: надати студентам знання та навички аналізу демографічних процесів, статистичної оцінки та опису закономірностей відтворення населення певного регіону в конкретних умовах часу.

Розглядаються основні поняття демографії; складові системи демографічних наук; сучасні підходи та методи, що використовуються у цій системі знань, зокрема щодо аналізу та прогнозування демографічних подій і явищ; методи проведення демографічних досліджень в управлінні соціально-економічними системами; компоненти і принципи демографічної політики; взаємозв'язок і взаємообумовленість демографічного та соціально-економічного розвитку, його сучасні тенденції.

Завдання навчальної дисципліни: сформувати у студентів систему теоретичних знань про: методологічні засади курсу «Демографія» як науки і навчальної дисципліни; застосовувати демографічні знання; розвинути у студентів вміння та навички самостійної роботи з науковою літературою, сприяти поглибленому вивченню питань демографічних процесів.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: стан і динаміку населення (природний рух, міграційні процеси, якість населення тощо), соціально-економічні закономірності змін у його параметрах; чинники та закономірності відтворення населення на основі врахування біологічних, економічних, соціальних, географічних чинників і умов; методи проведення демографічних досліджень; методи аналізу та прогнозу демографічних подій і явищ; напрями демографічної політики, застосовувати відповідні соціальні технології;

вміти: застосовувати демографічні знання; визначати стан і динаміку населення (природний рух, міграційні процеси, якість населення тощо), соціально-економічні закономірності змін у його параметрах; визначати чинники та закономірності відтворення населення на основі врахування біологічних, економічних, соціальних, географічних чинників і умов; використовувати методи проведення демографічних досліджень; застосовувати методи аналізу та прогнозу демографічних подій і явищ; визначати напрями демографічної політики, застосовувати відповідні соціальні технології; оперувати професійною термінологією предметної галузі; застосовувати новітні комп'ютерні і телекомунікаційні технології в процесі пошуку, оброблення інформації;

оволодіти навичками: оперування професійною термінологією предметної галузі; ідентифікування та оцінювання; використання навичку аналізу, зіставлення та узагальнення матеріалу з опрацьованих наукових джерел; застосовування комп'ютерних і телекомунікаційних технології в процесі пошуку, оброблення інформації, роботи з науковою та методичною літературою, періодичними

виданнями, Інтернет-сайтами установ.

Методика вивчення курсу для студентів спеціальності 054 «Соціологія» ґрунтується на єдності лекційних, семінарських занять, які передбачають вивчення теоретичного матеріалу, вирішення практичних ситуацій.

Підготовка до семінарських занять вимагає від студентів систематичного опрацювання лекційного матеріалу та рекомендованої літератури; підготування виступів, доповідей згідно з питаннями плану семінару; написання рефератів тощо.

Семінарські заняття з курсу забезпечують закріплення теоретичних знань, опанування навичками організації комунікації в установах, сприяють розвитку у студентів здатності до самонавчання та самовдосконалення.

Вивчення навчальної дисципліни сприяє:

- формуванню загальних компетентностей випускника (КЗ-3; КП-4; КП-6; КП-8);
- формуванню спеціальних (фахових, предметних) компетентностей (КП-1; КП-5; КП-6; КП-7; КП-9; КП-10);
- отриманню результатів навчання (РН-7; РН -18; РН-20).

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕМОГРАФІЇ

Тема 1. Методологічні засади демографії.

Демографія як система соціальних наук. Теоретичні засади та методи демографії. Демографічна ситуація і демографічний процес. Закони населення. Демографічний перехід. Демографічна революція. Депопуляція населення. Сучасні демографічні проблеми світу в цілому і зокрема України.

Тема 2. Загальна теорія народонаселення – теоретична основа демографії.

Народонаселення як відносно стійка сукупність людей, яка історично та природно формується, безперервно самовідновлюється у процесі відтворення життя. Народонаселення як компонент людського суспільства. Народонаселення як цілісне соціальне явище реальної дійсності. Система знань про народонаселення. Теорія народонаселення та її завдання. Теоретичні концепції народонаселення. Характерні риси теорії народонаселення.

Найважливіші категорії теорії народонаселення: якість, розвиток та відтворення населення. Рух населення: природний, просторовий, соціальний. Відтворення населення. Відтворення населення і перспективи розвитку суспільства. Підходи до поняття «відтворення населення». Демографічні структури (статева, вікова, шлюбна, сімейна). Основні показники динаміки населення.

Тема 3. Система демографічних наук.

Демографія в системі знань про народонаселення. Демографія як галузь наукових знань. Людина як одиниця демографічного спостереження. Об'єкт,

предмет сучасної демографії.

Історичні віхи розвитку демографії. Теорії XVII – XIX ст.: Дж. Граунта, Л. Ейлера, Х. Бернуллі, А. Гійяра, Ж. Бертійона, Є. Анучіна. Розширення меж трактування демографії у XX ст. – праці Ф. Лорімера, Д. Шелестова, Д. Валентея, А. Кваші, В. Медкова та ін.

Критерії внутрішньої диференціації демографії як системи наук: теоретична, описова, економічна, історична демографія, історія демографії. Складові структури демографічних дисциплін. «Галузеві» демографічні науки: медична, етнічна, географічна, військова, політична демографія; регіональна та генетична демографія.

Сфери дослідження демографії: динаміка кількості населення, статеві-вікові зміни населення, динаміка шлюбно-сімейних структур, вплив умов життя та суспільних відносин на демографічні процеси, закономірності перебігу демографічних процесів. Відтворення населення в його суспільно-історичній обумовленості як предмет демографії. Взаємозв'язок демографії з іншими науками.

Категорії демографічної науки: демографічна подія, демографічний процес, демографічні знання, демографічна ситуація, довжина покоління, демографічна поведінка, демографічна установка, демографічний оптимум, демографічна когорта, демографічне старіння населення.

Тема 4. Джерела інформації про населення.

Джерела даних про населення. Первинна та вторинна інформація. Види обліку: стану населення, демографічних подій. Класифікація інформації: за ступенем охоплення, за характером даних, за часом, за способом отримання, за характером видання. Вимоги до інформації, яка застосовується в процесі демографічного аналізу (повнота, детальність, багатоаспектність, достовірність, систематизованість).

Переписи населення та спеціальні вибіркові спостереження як джерела демографічних даних. Застосування даних про реєстрацію демографічних подій. Взаємодоповнення демографічних даних. Етапи розвитку (організації) переписів населення (цензи, подвірні переписи, «сказки»). Основні принципи перепису населення (регулярність і періодичність, єдність програм та методів проведення, персоніфікованість первинних даних, конфіденційність первинних даних). Категорії населення, що використовуються при переписах: постійне, наявне, приписне. Вимоги до переписів населення. Методика збору даних. Програми переписів. Перший Всеукраїнський перепис населення.

Списки та реєстри населення як альтернативні джерела демографічних даних. Автоматизовані реєстри населення та їх застосування. Спеціальні вибіркові обстеження населення: призначення і переваги. Поточний облік населення. Статистичні щорічники як джерела даних для демографічного аналізу.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ДЕМОГРАФІЇ

Тема 5. Демографічний аналіз.

Демографічний аналіз та його мета. Об'єкт демографічного аналізу. Диференціація демографічного аналізу за об'єктом дослідження. Взаємозв'язок демографічних та соціально-економічних процесів як предмет демографічного аналізу. Основні демографічні характеристики.

Методи демографічного аналізу: статистичні методи (демографічна статистика), математичне моделювання, соціологічні методи, графоаналітичні та картографічні методи. Основні показники для проведення аналізу: абсолютна чисельність населення, наявне населення, постійне населення та ін. Методики розрахунку темпів росту і приросту населення: темпи росту, темпи приросту населення. Рівняння демографічного балансу та методика його обчислення (природний приріст/скорочення населення, сальдо міграції, зростання/зменшення чисельності населення).

Вік, складові його вимірювання. Вікова структура населення. Віковий контингент. Типи вікової структури населення. Стать. Статева структура населення. Віково-статева структура населення. Віково-статеві піраміди: зміст та призначення. Типи ВСП. Демографічна сітка (сітка «Лексика», сітка «Пресса») та принципи її побудови. Призначення та принцип застосування демографічної сітки.

Поняття якісного демографічного аналізу. Інформація, яка застосовується в процесі демографічного дослідження, джерела інформації про демографічні процеси. Достовірність інформації та її оцінка. Вплив достовірності інформації на результати демографічного аналізу.

Тема 6. Демографічне прогнозування.

Прогнозування як процес передбачення майбутнього. Демографічний прогноз та його місце в системі соціально-економічного прогнозування. Завдання демографічного прогнозування. Сутність, програма і процедура прогнозування. Населення як об'єкт демографічного прогнозування. Інформаційна база демографічного прогнозування. Суб'єкти демографічного прогнозування. Історія демографічного прогнозування.

Глобальний та регіональний демографічний прогноз. Аналітичні, нормативні прогнози та прогнози попередження. Поняття «прогнозний сценарій». Зміст прогнозного сценарію. Сценарій розрахунку та сценарії перспективної, демографічної динаміки. Вимоги до висновків демографічного прогнозу.

Методи прогнозування демографічної ситуації та контингенти прогнозів. Передумови прогнозування. Системний, комплексний, поведінковий підходи до прогнозування. Види демографічних прогнозів та їх характеристика. Особливості окремих видів прогнозування.

Прогнозні технології: екстраполяційні, експертні, аналогові. Методологія демографічного прогнозування.

Тема 7. Процеси відтворення населення.

Шлюбність і розлучуваність: шлюб, шлюбний стан і шлюбний процес. Джерела статистичної інформації Типи шлюбності. Екстенсивний та інтенсивний аналіз шлюбності і розлучуваності.

Народжуваність і планування сім'ї: народжуваність і плідність. Аналіз структури новонароджених та матерів. Інтенсивний аналіз народжуваності і плідності. Коефіцієнт сумарної плідності. Аналіз плідності методом реального покоління. Планування сім'ї. Фактична та бажана кількість дітей. Показники обмеження народжуваності

Відтворення населення: Відтворення населення: поняття і суть. Показники відтворення. Математичні моделі населення.

Тема 8. Сім'я як об'єкт демографії.

Сім'я як соціальний інститут та об'єкт демографічної політики. Сім'я як багатофункціональне утворення. Функції сім'ї як соціального інституту (репродуктивна, виховна, господарсько-економічна, рекреативна, комунікативна, регулятивна). Шлюб, шлюбність та розлучення. Загальний коефіцієнт шлюбності.

Структура сім'ї. Поняття авторитарної та демократичної сім'ї. Життєвий цикл сім'ї (модель розвитку сім'ї). Соціальний стан та соціальні ролі членів сім'ї. Склад сім'ї та її демографічний тип. Сімейний склад населення (сімейна структура населення). Динаміка сімейного складу населення в ракурсі сучасних соціально економічних тенденцій. Концепція розвитку сім'ї та її роль в умовах демографічної кризи.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕМОГРАФІЇ ТА ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ

Тема 9. Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку.

Історія вивчення взаємозв'язку демографічних та соціально-економічних факторів (Платон, Аристотель, Ф. Аквінський, А. Сміт, Д. Рікардо). Сучасні погляди на взаємозв'язок демографічних та соціально-економічних процесів. Рівні економіки (макро-, мезо та мікрорівень економіки) в ракурсі демографічних процесів. Сучасні демографічні процеси та перспективи соціально-економічного розвитку. Соціальний та економічний прогрес як чинники розвитку. Програма розвитку народонаселення як органічна система перспективного плану економічного та соціального розвитку народного господарства. Чинники, якими визначається зв'язок демографічної ситуації і соціально-економічного прогресу.

Вплив глобалізації на демографічні процеси. Рівні соціально-економічних факторів відтворення населення (макроекономічні, сімейні, індивідуальні), проблеми відтворення населення на кожному з рівнів. Демографічні фактори, що впливають на соціально-економічний розвиток. Вплив природного руху та міграції населення впливають на економічний ріст. Демографічні процеси і ринок праці.

Економіко-демографічні зв'язки. Вимоги до методики дослідження взаємозв'язку демографічних та соціально-економічних тенденцій. Соціально-економічний та демографічний моніторинг. Врахування демографічних факторів в процесі визначення перспектив соціально-економічного розвитку.

Тема 10. Сучасні тенденції демографічного розвитку.

Демографічна наука та глобальні проблеми людства. Кількість населення в контексті суспільних інтересів. Історичні коливання кількості населення та «демографічний вибух». Зміст, причини та наслідки демографічного вибуху. Уповільнення темпів росту кількості населення у другій половині XIX століття: причини та наслідки. Основи демографічні зрушення XX століття та їх значення у загальносвітовому і загальнодержавному масштабах. Тенденції демографічних змін у розвинутих країнах лідерах. Тенденції демографічних змін у країнах, що розвиваються, та у країнах «третього світу».

Рівень і якість життя населення як категорії демографії. Ознаки, компоненти та основні характеристики якості (освіта, здоров'я, кваліфікація, культура, моральність) та рівня життя населення. Життя людини як багатогранне соціально-економічне явище. Кількісна та якісна оцінка рівня життя. Склад компонент рівня і якості життя населення. Інтегральна оцінка якості трудового потенціалу. Значення якості населення у суспільному прогресі. Зміст проблеми забезпечення якості населення в сучасних умовах. Соціальний аналіз країни.

Людський розвиток у ракурсі загальносуспільних та особистісних цілей. Людський розвиток у площині демографічних факторів. Людський капітал та інвестування у нього. Кількісна оцінка та складові ріння людського розвитку. Індекс людського розвитку та його індикатори. Методики розрахунку ІЛР.

Сучасна демографічна ситуація в Україні. Поняття демографічної кризи та її наслідки. Пріоритетні кроки щодо подолання демографічної кризи в Україні. Перспективи демографічної ситуації в Україні та світі.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							заочна форма						
	усього	у тому числі						усього	у тому числі					
		лекції	сем	практ	лаб	інд	с.р.		лекції	сем	пр	лаб	інд	с.р.
Модуль 1														
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи демографії														
Тема 1. Методологічні засади демографії	12	2	-	2	-	-	8	12		-		-	-	10
Тема 2. Загальна теорія народонаселення – теоретична основа демографії	12	2	-	2	-	-	8	12	2	-	2	-	-	10
Тема 3. Система демографічних наук	12	2	-	2	-	-	8	10	2	-		-	-	10
Тема 4. Джерела інформації про населення	10	2	-	-	-	-	8	12	2	-		-	-	10
Разом за змістовим модулем 1	46	8	-	6	-	-	32	46	4	-	2	-	-	40
Змістовий модуль 2. Методологія демографії														
Тема 5. Демографічний аналіз	12	2	-	2	-	-	8	12	2	-	2	-	-	10
Тема 6. Демографічне прогнозування	12	2	-	2	-	-	8	12	2	-		-	-	10
Тема 7. Процеси відтворення населення	10	2	-		-	-	8	12	2	-		-	-	10
Тема 8. Сім'я як об'єкт демографії	12	2	-	2			8	10	2	-		-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	46	8	-	6	-	-	32	46	4	-	2	-	-	40
Змістовий модуль 3. Взаємозв'язок демографії та людського розвитку														
Тема 9. Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку	13	4	-	2	-	-	7	13	2	-	2	-	-	11
Тема 10. Сучасні тенденції демографічного розвитку	13	4	-	2	-	-	7	13	2	-		-	-	11
Разом за змістовим модулем 3	26	8	-	4	-	-	14	26	2	-		-	-	22
Усього годин	118	24	-	16	-	-	78	118	10	-	6	-	-	102
Модуль 2														
ІНДЗ						2							2	
Усього годин	120	24	-	16	-	2	78	120	10	-	6		-	102

5. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	заочне
1.	Демографія як наука	2	2
2.	Загальна теорія народонаселення – теоретична основа демографії	2	
3.	Система демографічних наук. Джерела інформації про населення	2	2
4.	Демографічне прогнозування	2	
5.	Процеси відтворення населення	2	2
6.	Сім'я як об'єкт демографії	2	
7.	Взаємозв'язок демографічного та соціально-економічного розвитку	2	-
8.	Сучасні тенденції демографічного розвитку	2	-
Всього:		16	6

6. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин	
		денне	
1.	Розвиток демографії: історична ретроспектива	6	8
2.	Відтворення населення та перспективи розвитку суспільства. Значення якості населення у суспільному прогресі.	6	8
3.	Категорії демографічної науки	6	8
4.	Всеукраїнський перепис населення. Автоматизовані реєстри населення та мета їх застосування. Вибіркові обстеження населення.	6	8
5.	Диференціація демографічного аналізу за об'єктом дослідження. Демографічна сітка та принципи її побудови.	6	8
6.	Прогнозування як процес передбачення майбутнього. Сфера застосування екстраполяції та методу «пересування віків»	6	8
7.	Закономірності перебігу демографічних процесів. Вплив умов життя та суспільних відносин на демографічні процеси	7	9
8.	Концепція розвитку сім'ї та її роль в умовах демографічної кризи	7	9
9.	Соціально-економічний та демографічний моніторинг	7	9
10.	Вплив демографічних факторів на розвиток ринку праці в Україні.	7	9
11.	Сучасна демографічна ситуація в Україні.	7	9
12.	Пріоритетні кроки щодо подолання демографічної кризи в Україні	7	9
Всього:		78	102

Самостійна робота над навчальним матеріалом передбачає:

- опрацювання лекційного матеріалу при підготовці до семінарських занять;
- перевірка підготовки до семінарських занять за допомогою контрольних питань;
- опрацювання теоретичних і практичних питань з навчальної дисципліни.

Мета самостійної роботи – опрацювати додаткову інформацію з теоретичних питань, розглянутих на лекціях, що дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням.

7. Індивідуальні завдання

Модульне завдання передбачає написання тез за обраною студентом тематикою з курсу «Демографія».

Індивідуальне навчально-дослідне завдання, яке є невід'ємною формою набуття нових знань та навичок з курсу «Демографія» та вагомою частиною самостійної роботи студента над матеріалами курсу, передбачає підготовку та захист презентації на тему «Порівняльний аналіз демографічного розвитку (країна за вибором студента) та України» та написання аналітичної інформації з цього питання.

Контроль за виконанням завдань ІНДЗ здійснюється на індивідуальному занятті у зазначеній у завданні формі. Виконання студентом ІНДЗ є обов'язковою умовою оцінювання його успішності з освоєння курсу.

8. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання. Словесні і наочні використовуються під час лекцій та інструктажів, практичні при проведенні семінарських занять.

Під час проведення лекцій використовуються такі словесні методи як розповідь, пояснення та наочні методи: ілюстрація, демонстрація.

Вивчення дисципліни передбачає виконання та демонстрацію індивідуальних письмових і усних завдань, консультації, підготовку повідомлень.

9. Методи контролю

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на мету перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять визначається викладачем, що проводить заняття. Застосовуються наступні види контролю: тестування за комп'ютером, виконання контрольних робіт, усне опитування під час занять.

Модульний контроль проводиться наприкінці змістового модулю за рахунок аудиторних занять і має на меті перевірку засвоєння студентом певної сукупності знань та вмінь, що формує цей модуль. Модульний контроль реалізується шляхом узагальнення результатів поточного контролю знань і проведення спеціальних контрольних заходів.

Відпрацювання пропущених лекцій, семінарських занять здійснюється під час консультацій (якщо пропуски без поважних причин – зараховуються без балів). Невиконані з поважних причин тестові завдання виконуються під час консультацій.

Методи контролю: усні відповіді на семінарських заняттях, оцінка за індивідуальне завдання, перевірка виконання самостійної роботи шляхом співбесіди, складання екзамену.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Оцінювання знань та умінь студентів відбувається за наступним розподілом:

Поточне тестування та самостійна робота											Індивідуальне науково-дослідне завдання	Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль №1				Змістовий модуль № 2				Змістовий модуль № 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	M3			
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	5			
12				12				11			15	50	100

T1, T2 – теми змістових модулів. M3 – модульне завдання

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Опорні конспекти лекцій, підручники та навчальні посібники, монографії, тести для модульних контрольних робіт, методичні рекомендації

12. Рекомендована література

Базова

1. Богоявленська Ю. В. Формування демографічної стратегії розвитку України // Видавництво ЖДТУ (м. Житомир), «Вісник Житомирського державного технологічного університету / Економічні науки». №3 (41). 2007. С. 130–136.

2. Борисов В. А. Демографія : учебник для вузов. 3-е изд., испр. и доп. М. : Нота Бене, 2003. 344 с.

3. Борисов В. А. Демографія : учебное пособие. М. : Нота Бене, 2001. 272 с.

4. Воронцов А. В., Глотов М. Б. Демографія. Учебник и практикум. URL : <https://stud.com.ua/44089/sotsiologiya/demografiya>

5. Демографія : учебник / под. общ. ред. Н. А. Волгина. М. : РАГС, 2003. 384 с.

6. Дорошенко Л. С. Демографія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : МАУП, 2005. 112 с. URL : <http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/nw10.pdf>
7. Медков В. М. Демография : учебное пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. 448 с.
8. Міграційні процеси у сучасному світі: світовий, регіональний та національний виміри : (Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія та практика) : енциклопедія / ред. Ю. Римаренко. К. : Довіра, 1998. 912 с.
9. Мірно Н. Трансформація демографічних процесів // Україна : аспекти праці. 1998. №7.
10. Муромцева Ю. І. Демографія : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 300 с.
11. Населення України. Імперативи демографічного старіння: монографія / кер. авт. колективу Е. М. Лібанова. К. : ВД «АДЕФ-Україна», 2014. 288 с.
12. Стеценко С. Г. Демографічна статистика (з основами демографії) : підручник. К. : Вища школа, 2005. 415 с.
13. Шешенко В. Демографічні перспективи України до 2026 року / В. Тешенко, О. Рудницький. К., 1999. 56 с.
14. Тихомиров Н. П. Демография. Методы анализа и прогнозирования : учебник для вузов. М. : Экзамен, 2005. 256 с.
15. Харченко Л. П. Демография: учебное пособие. М. : ОМЕГА-Л, 2007. 351 с.

Допоміжна

1. Брук С. И. Население мира : Этнодемографический справочник. М. : Наука, 1981. 879 с.
2. Вандескрик К. Демографический анализ / пер. с фр. Н. Калмыковой. М. : Академический Проект; Гаудеамус, 2005. 272 с.
3. Власюк О. С. Индекс людського розвитку : досвід України / О. С. Власюк, С. І. Пирожков. К., 1995. 84 с.
4. Григор'єва С. В. Основи демографії : текст лекцій. Харків : НТУ «ХПШ», 2010. 77 с.
5. Демография : современное состояние и перспективы развития / под ред. Д. Й. Валентея. М., 1997. 271 с.
6. Забезпечення сталого прогресу людства: зменшення уразливості в формуванні життєстійкості. Доповідь про людський розвиток 2014 р. Програми розвитку ООН. URL : <http://hdr.undp.org/en>
7. Закон України «Про Всеукраїнський перепис населення» від 19 жовтня 2000 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2058-14>
8. Кислий О. Є. Демографічний вимір історії : научное издание. К. : Арістей, 2005. 328 с.
9. Клупт М. Демография регионов Земли : научное издание. СПб. : Питер, 2008. 347 с.
10. Лібанова Е. М. Продолжительность жизни населения Украины : анализ прошлого, оценка настоящего и прогноз будущего. URL : <http://www.demoscope.ru/weekly/2010/0405/analit03.php>
11. Лібанова Е. М. Ринок праці : соціально-демографічні аспекти. К., 1996. 132 с.

12. Міграція в Україні : факти і цифри. Дослідження Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні. 2013 р. URL : http://www.iom.org.ua/sites/default/files/ukr_ff_f.pdf
13. Населення України, 2004 рік : демографічний щорічник / відп. за вип. Л. М. Стельмах. К. : Держкомстат України, 2005. 408 с.
14. Офіційна сторінка Всеукраїнського перепису населення. URL : <http://www.ukrcensus.gov.ua/index.php>
15. Офіційний сайт аналітичного центру ім. Розумкова. URL : <http://www.razumkov.org.ua>
16. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
17. Офіційний сайт Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. URL : <http://www.idss.org.ua/public.html>
18. Пирожков С. І. Україна в демографічному вимірі : минуле, сучасне, майбутнє. К., 1995. 66 с.
19. Стативно-віковий склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. К. : Держкомстат України, 2003.
20. Статистична база даних населення України. URL : <http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/index.htm>

Інформаційні ресурси

Інформаційне забезпечення дисципліни включає в себе:

- літературні джерела з тем, що передбачені навчальною та робочою програмами;
- методичні рекомендації щодо вивчення дисципліни;
- статистичні дані, джерелом яких є офіційний сайт Державного комітету статистики України;
- офіційні сайти інформаційних агенцій в Інтернеті.